

Olsztyn, dnia 17 grudnia 2025 r.

dr hab. Dariusz Barbaszyński
Instytut Filozofii
Wydział Humanistyczny
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski
w Olsztynie

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr. Mateusza Sawczyna pt.

**„Od mitu do filozofii. Giorgio Colli jako spadkobierca
myśli Fryderyka Nietzschego”**

Autorem rozprawy doktorskiej przedłożonej do recenzji jest mgr Mateusz Sawczyn. Dysertacja została napisana w Instytucie Filozofii, na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Promotorem rozprawy jest dr hab. Mariusz Wojewoda, prof. Uniwersytetu Śląskiego, a promotorem pomocniczym dr Sebastian Śpiewak. Strukturę formalną dysertacji tworzy kilka składników : podziękowania i dedykacja autora, wstęp, trzy rozdziały, zakończenie oraz bibliografia. Objętość dysertacji to łącznie 222 strony tekstu komputerowego.

Mgr Sawczyn przedmiotem badań w tej pracy uczynił wieloaspektowe związki między twórczością Giorgio Collego a filozofią Fryderyka Nietzschego. Wybór powyższej problematyki nie był przypadkowy, gdyż, jak podkreśla, obydwaj myśliciele fascynowali się tym samym okresem w historii starożytnej Grecji. Obaj także szukali twórczych impulsów dla współczesnej im filozofii w inspirujących wątkach kultury starożytnej Grecji. Doktorant podkreśla, że między VIII a V wiekiem p. n. e., w dziejach starożytnej Grecji tworzyła się fascynująca przestrzeń sensu. W tej umysłowości, na podstawie religijnego politeizmu, kształtowały się zarówno mityczne wyobrażenia, jak też, z drugiej strony, pierwsze, europejskie koncepcje filozoficzne. Autor zauważa, że Nietzsche i Colli „ (...) wczytywali się w Heraklita, obaj pisali o dionizyjskości i apollińskości. (...) Z racji tych wszystkich punktów stycznych można spotkać się z opinią, że Colli jest wnikliwym interpretatorem myśli autora *Narodzin tragedii*, a jego

dogłębna znajomość materii znacząco oddziaływała na recepcję filozofii Nietzschego. Stanowisko to – akcentuje doktorant – stało się punktem wyjścia dla rozprawy, za której cel obrano analizę stopnia wpływu Collego na recepcję myśli Nietzschego” (Wstęp, s. 5).

W swojej rozprawie doktorskiej mgr Sawczyn stawia tezę, że istnieje wspólna problematyka filozoficznych dociekań Nietzschego i Collego, a mianowicie refleksja nad mitem jako źródłem autentycznej prawdy o człowieku. Z tego źródła, od czasów Sokratesa, nie czerpią już filozofowie, tworząc coraz bardziej abstrakcyjne koncepcje. Przedmiotem badań w dysertacji ma być właśnie analiza tytułowej drogi „od mitu do filozofii” realizowanej w myśli Nietzschego i Collego, a także, w perspektywie intuicji tych filozofów, odkrycie takich możliwości opisu rzeczywistości, w których współczesny, filozoficzny dyskurs powraca do mitu jako upragnionej, „umiłowanej mądrości” – tego inspirującego źródła filozoficznego namysłu.

Zapewne dodatkowym powodem do napisania tej rozprawy była też słaba obecność twórczości Giorgio Collego w polskim obiegu intelektualnym, o czym mgr Mateusz Sawczyn nie pisze, niestety, we „Wstępie” dysertacji, chociaż zauważa ten problem w rozdziale I, gdy przedstawia zakres recepcji włoskiego humanisty w różnych krajach. Warto zauważyć, że od początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku, kiedy ukazał się w Polsce przekład „Narodzin filozofii” autorstwa Stanisława Kasprzysia, pojawiły się wprawdzie, w ciągu kilkunastu lat, kolejne tłumaczenia na język polski ważnych dzieł Collego : „Po Nietzschem” i „Filozofia ekspresji”, ale nasza recepcja jego twórczości, póki co, jest nadal skromna. Do chwili obecnej mamy tylko erudycyjne wprowadzenia Stanisława Kasprzysia oraz Hanny Buczyńskiej - Garewicz do ich tłumaczeń dzieł Collego oraz , co najwyżej, kilkanaście artykułów i wzmianek o jego myśli : najwięcej autorstwa Hanny Buczyńskiej - Garewicz a potem także Bartosza Działoszyńskiego, Pawła Pałasińskiego i Stanisława Budy. W tej sytuacji potrzeba podjęcia szerszych badań nad twórczością Collego, i to właśnie w rozprawie doktorskiej, zyskuje dodatkowe, oczywiste uzasadnienie.

Na samym początku pracy doktorskiej autor zamieścił swoje podziękowania tym osobom, które przyczyniły się realnie, choć w różny sposób, do ostatecznego zakończenia dysertacji. Mgr Sawczyn zamieścił też dedykację dla Son House’a – prekursora „delty bluesa”, którego słowa i muzyka pokrzepiały go w najtrudniejszych momentach pokonywanej jeszcze drogi do naukowego stopnia doktora. Zwracam

uwagę na dedykację i podziękowania autora, gdyż dostrzegam w nich istotny przejaw jego skromności badawczej.

Rozprawa doktorska w swojej zasadniczej strukturze składa się z trzech obszernych rozdziałów. Znakomitym pomysłem jest podział materiału badawczego tylko na trzy istotne części i pokonanie skłonności, która często zdarza w pracach awansowych, do tworzenia wielu rozdziałów. Fakt, że mgr Sawczyn zebrał materiał badawczy w trzech rozdziałach świadczy o tym, że wnikliwie przemyślał zarówno problematykę dysertacji, jak też poszczególne składniki swojego projektu naukowego. W konsekwencji, struktura rozprawy, przedstawiona w spisie treści, jest bardzo klarowna i logicznie spójna. Również tytuł dysertacji adekwatnie określa wykaz zagadnień w niej podjętych. Warto podkreślić ten fakt, bo ujawnia on nie tylko ogromną wiedzę doktoranta w zakresie analizowanych zagadnień, ale również jego dojrzałość badawczą.

Na początku rozdziału I autor rozprawy przedstawia najważniejsze fakty z intelektualnej biografii Giorgio Collego, wskazując zarazem na wszechstronności jego osobowości badawczej. Akcentuje umiejętności dydaktyczne Collego, jego niebagatelne osiągnięcia jako tłumacza dzieł zebranych Fryderyka Nietzschego oraz istnienie jego własnych, twórczych dokonań filozoficznych. Mgr Matusz Sawczyn akcentuje też znaczenie osobistej i intelektualnej przyjaźni Giorgio Collego z Mazzino Montinarim, bez której to ogromne przedsięwzięcie, jakim jest krytyczna edycja pism Nietzschego, nie zostałoby zapewne zrealizowane.

W kolejnych częściach rozdziału I doktorant przedstawia bardzo wnikliwie historię dotychczasowej recepcji twórczości Collego, korzystając także z zasobów turyńskiego Centro Studi Giorgio Colli. W szczegółowym zestawieniu autora znajdziemy zarówno informacje o datach pierwszych przekładów prac Collego na różne języki europejskie, jak również dane o publikacjach naukowych, tekstach ukazujących się w prasie, wywiadach czy filmach. Dla czytelnika tak szczegółowy opis recepcji jego dokonań twórczych może być nieco nużący, ale, z drugiej strony, będzie on zapewne koniecznym, obowiązkowym punktem odniesienia dla przyszłych badaczy myśli Collego.

W ostatniej części rozdziału I mgr Sawczyn analizuje, z wielką wnikliwością, okoliczności powstania edycji dzieł zebranych Fryderyka Nietzschego. Zwraca uwagę

na specyfikę oraz mankamenty różnych edycji krytycznych pism autora „Wiedzy radosnej”, wskazując również na negatywny wpływ działalności edytorskiej Elizabeth Förster-Nietzsche – rodzonej siostry filozofa. W rozprawie doktorant podkreśla, że nieuczciwa, ideologiczna kompilacja notatek Nietzschego, w której uczestniczyła siostra filozofa, spowodowała pierwsze wydanie *Woli mocy* jako dzieła przedstawiającego rzekomo najgłębsze przesłanie filozofii Nietzschego. Autor podkreśla, że publikacja w roku 1901 *Woli mocy* zapoczątkowała spór między przedstawicielami tzw. tradycji weimarskiej a znawcami myśli Nietzschego, którzy, w ramach tzw. „interpretacji Bazylejskiej”, dążyli do wydania nie ideologicznej, rzetelnej edycji jego pism. Ważnymi postaciami w historii naukowych osiągnięć „interpretacji bazylejskiej” był właśnie Giorgio Colli i Mazzimoi Montinari.

W rozdziale II rozprawy autor podejmuje się intrygującej próby opisanie specyfiki interpretacji filozofii Nietzschego przez Collego, ale w taki sposób, by w podtekście ujawnić najważniejsze idee koncepcji filozofii, tworzonej przez włoskiego humanistę. Realizująca to zadanie mgr Sawczyn odwołuje się do filozoficznego potencjału istniejącego w treści mitu kreteńskiego. Przedstawia skrupulatnie jego różne wersje, istniejące w starożytnej kulturze greckiej od VIII wieku p. n. e. aż po V n. ery. Doktorant dochodzi do wniosku, że dla tych dwóch filozofów znaczenie mitu kreteńskiego wynikało z faktu, że przedstawia on w istocie archetyp życia niezniszczalnego, którego boskimi i ludzkimi manifestacjami byli: Ariadna, Dionizosa i Tezeusz. Mgr Sawczyn zwraca wprawdzie uwagę, że mityczna postać Ariadny, nie pojawia się tak często w twórczości Nietzschego jak odniesienia do Dionizosa (s. 98), ale paradoksalnie, przez nieustanne związki z Dionizosem, okazuje się ona jednym z najważniejszych pojęć-kluczy do źródłowej, wnikliwej interpretacji filozofii Nietzschego.

W ostatniej części rozdziału II mgr Sawczyn analizuje wybrane znaczenia mitu kreteńskiego, akcentując rolę Ariadny i Dionizosa w adekwatnej interpretacji filozofii Nietzschego i Collego. W szczególności autor przedstawia interpretacje biograficzne refleksji Nietzschego, w których Ariadna staje się np. Cosimą Wagner a także bada sens tego mitu dla właściwego rozumienia postawy nihilizmu pasywnego i aktywnego, zwłaszcza w procesie odkrywania przez Nietzschego autentycznego, czyli etycznego powołania człowieka. Doktorant ocenia także, dosyć krytycznie, interpelacje istoty jego myśli proponowane przez francuskich, współczesnych filozofów, a szczególnie Gillesa

Deleuze'a . Poddaje w wątpliwość antydialektyczne odczytanie filozoficznego przesłania Nietzschego przez Deleuze., Autor rozprawy podkreśla, że ta interpretacja jest subtelną, ukrytą formą popularyzacji refleksji francuskiego filozofa a, co za tym idzie, okazuje się pewną transformacją filozoficznych koncepcji Nietzschego.

W zakończeniu rozdział II mgr Sawczyn przedstawia nowe wątki, które wprowadza interpretacja mitu kreteńskiego proponowana przez Collego. Włoski myśliciel dokonuje bowiem pewnej korekty Nietzscheańskiego rozumienia tego mitu definiując na nowo role głównych jego postaci ; Ariadny, Dionizosa i Tezeusza. Doktorant podkreśla, że ujęcie Collego, co do istoty, jest zbliżone do Nietzscheańskiego rozumienia tego mitu, ale w bardziej szczegółowej interpretacji pojawiają się jednak subtelne różnice. Włoski filozof, mocniej bowiem niż Nietzsche, akcentuje źródłową jedność starogreckiej *Manii* i tej mądrości, którą w niej może odkryć człowiek . W konsekwencji bóg Dionizos, rozumiany jako archetyp życia niezniszczalnego, przejawia swoją istotę także w żywiole Apollińskiej miary - w słowie czy szerzej, w takiej działalności, która ujawnia wartość harmonii życia, i to zarówno w niepowtarzalnych przeżyciach jednostki, jak również w społecznym doświadczeniu wspólnotowości .

W ostatnim rozdziale III, autor niniejszej rozprawy dokonuje analizy porównawczej głównych problemów filozofii Nietzschego i Collego. Zasadniczym punktem odniesienia do tych analiz są Nietzscheańskie „Narodziny tragedii” oraz „Narodziny filozofii”, czyli najczęściej przywoływane w recepcji dzieło włoskiego filozofa.

Autor przedstawia dalej najważniejsze etapy filozoficznej drogi, którą pokonał Nietzsche: od wnikliwych opisów fenomenu tragedii greckiej, przez „melocentryzm”, czyli zakwestionowanie prymatu słowa jako adekwatnego narzędzia do opisu źródłowej rzeczywistości, i w końcu do koncepcji perspektywizmu, w której filozof porzucił ostatecznie przekonanie o możliwości wykorzystania idei „absolutnej prawdy” do ujawnienia głębi i powagi ludzkiego życia.

Natomiast w końcowej części rozdziału III, i zarazem całej rozprawy doktorskiej, mgr Sawczyn przedstawia oryginalne wątki w filozofii Collego, odwołując się tym razem głównie do jego „Filozofii ekspresji”. W sposób językowo bardzo sprawny doktorant analizuje znaczenie podstawowych terminów określających specyfikę jego

subtelnej myśli , takich jak : „czysta wewnętrzność”, „logos autentyczny i nieautentyczny” czy „zagadka” ,rozumiana jako filozoficznie istotny rezultat współpracy rozumu i intuicji.

Dokonując oceny merytorycznej niniejszej rozprawy doktorskiej chcę podkreślić, że jest to praca o ponadprzeciętnych walorach poznawczych. Mgr Sawczyn przeprowadził solidną, kwerendę naukową, konsultując się podczas pisania tej rozprawy nie tylko z polskimi znawcami myśli Nietzschego , ale także, w badaniach twórczości Collego, w uczonymi włoskimi pracującymi w Centro Studi Giorgio Colli.

Warto podkreślić i docenić wysiłek doktorantka w zakresie czytania i opracowywania tekstów źródłowych w języku niemieckim i włoskim, co oczywiście w sposób istotny podnosi wartość naukową tej rozprawy. W dysertacji zostały wykorzystane także prace w języku angielskim i polskim, co również jest istotnym, a merytorycznie uzasadnionym, poszerzeniem jej kontekstu badawczego.

Na szczególną uwagę zasługują przypisy. W rozprawie mgr. Sawczyna jest ich aż 869, co jest liczbą imponującą i świadczy bezdyskusyjnie o jego wnikliwej i rzetelnej pracy badawczej. Dodajmy, że często są to obszerne, erudycyjne przypisy komentujące, odsyłające zarówno do istotnych, szerszych kontekstów prowadzonych badań, jak też specjalistycznej literatury naukowej, związanej z problematyką rozprawy. Dostrzegłem, że w sposób umiętny autor wykorzystał możliwości oferowane przez współczesną, wirtualną rzeczywistość i zasoby Internetu. Pilnował jednak, aby w dysertacji zachowana była odpowiednia proporcja między źródłami i opracowaniami dostępnymi w Internecie a, z drugiej strony, pozycjami , które znajdują się w tradycyjnych archiwach oraz katalogach bibliotek.

Znakomita cechą tej rozprawy jest jej formalna przejrzystość, a w warstwie merytorycznej, oryginalne wykorzystanie treści mitu kreteńskiego do interpretacji ważnych składników filozofii Nietzschego i Collego. Podstawowe, dwa cele tej rozprawy, które były zdefiniowane we „Wstępie” , w mojej ocenie zostały osiągnięte i, co więcej, badawcza droga prowadząca do ich osiągnięcia została opisana w sposób frapujący, momentami też , zwłaszcza w rozdziale II ill, w pięknym, klarownym języku.

Mgr Sawczyn pisał na początku dysertacji (s. 5) , że podstawowym jej celem jest analiza stopnia wpływu Collego na recepcję myśli Nietzschego. Ten zamysł badawczy został w pełni zrealizowany już w zakończeniu I rozdziału, gdy doktorant stwierdza, że dzięki „ (...) edycji krytycznej Collego i Montinariego wchodzące w skład *Woli mocy* notatki z lat 80. XIX wieku można dziś studiować bez sugerującego interpretacje układu tematycznego i przywar innych szemranych praktyk redaktorskich” (s. 79). Oczywiście istnieje szersze rozumienie recepcji myśli Nietzschego, czyli , po prostu, ogromna liczba współczesnych interpretacji jego wieloaspektowej myśli, na którą ani Giorgio Colli, ani żaden ze znawców refleksji Nietzschego, nie ma, z powodu skali tej recepcji, większego wpływu. Dobrze, że autor nie próbował badać tego ogromnego kontekstu zagadnień, bo byłoby to zadanie wręcz niemożliwe do realizacji.

Drugi, podstawowy cel tej rozprawy, by przedstawić wspólne, intelektualne podłoże ich filozoficznej refleksji – ów potencjał starożytnego mitu jako źródło najgłębszej prawdy o człowieku (s. 6) – także został zrealizowany w sposób badawczo zadawalający. Za największe osiągnięcie naukowe mgr Mateusza Sawczyna uznaję wniosek, który formułuje już w końcowej części rozdziału II stwierdzając, że Colli w sposób bardziej pogłębiony niż Nietzsche przedstawił wzajemną dynamikę współpracy i rywalizacji między Apollem a Dionizosem . „W efekcie stwierdzić można – podsumowuje doktorant – że choć uwagi Nietzschego co do kompetencji bogów pozostają na najogólniejszym poziomie trafne, to słusznie rozstrzygnął Coli, że źle opisują wzajemną dynamikę, widząc w niej jedynie wzajemnej opozycje, nie zaś ukrytą harmonię, która – jak twierdzi Heraklit silniejsza jest od jawnej” (s. 149).

Warta zauważenia, chociaż już nie tak odkrywczą, jest też stosunkowo krytyczna ocena interpretacji myśli Nietzschego dokonana przez Gillesa Deleuza (s. 149). Te uwagi mgr Sawczyna, chociaż wcześniej formułowali je inni badacze (np. w Polsce przywoływany także w tej pracy Andrzej Kucner) są o tyle istotne, że Deleuze jest bardzo wpływowym filozofem współczesnym, także w zakresie przypominania i popularyzacji Nietzscheańskiego dziedzictwa. Dlatego jego twórcze „współmyślenie” z refleksją autora „Poza dobrem i złem” ma nie tylko dobre strony, ale jest też faktem badawczo problematycznym. Oddala bowiem nawet uważnego czytelnika od bardziej adekwatnej interpretacji, w większym stopniu zbliżonej do intuicji samego Nietzschego. To spostrzeżenie autora niniejszej dysertacji (s. 149) uważam także za bardzo cenne.

Przechodząc to uwag krytycznych mam wrażenie, że drugi paragraf rozdziału I, który autor dysertacji poświęcił recepcji twórczości Giorgio Collego, jest zbyt długi. Doceniam ogromną pracę doktoranta. Poznawczo wartościowe są niewątpliwie obszerne wykazy tabelaryczne, w których mgr Sawczyn przedstawia stan zaawansowania procesu tłumaczeń dzieł włoskiego humanisty w różnych krajach. Cenne, zwłaszcza dla przyszłych badaczy twórczości Collego, są także bardzo szczegółowe informacje bibliograficzne, odkrywające imponujący zakres różnych form recepcji jego myśli (dotyczące opublikowanych książek, prac licencjackich, magisterskich i doktorskich, artykułów naukowych i prasowych, recenzji, wywiadów, audycji telewizyjnych itp.). Domyślam się, że autor chciał wykorzystać w rozprawie cenny materiał badawczy, który opracował podczas pobytu naukowego we Włoszech i kwerendy w turyńskim Centro Studi Giorgio Colli. Jednak kwestią najważniejszą w pracy naukowej jest konsekwencja wykazywana w odniesieniach autora do głównego tematu określonego w tytule. A on jednoznacznie wskazuje na cel rozprawy, czyli zbadanie refleksji Collego w kontekście jej wielorakich związków myślą Nietzschego. Owszem, można olbrzymią już recepcję twórczości Collego uczynić szczegółowym przedmiotem badań tej rozprawy, ale wtedy, konieczne uwzględnienie wielkiej skali dotychczasowej recepcji, skutkowałoby powstaniem odrębnej dysertacji o innym tytule. Skoro autor uznał za badawczo istotną analizę myśli Collego w kontekście jej związków z dziełem autora „Jutrzenki”, to, w mojej ocenie, należało skrócić - w pierwszym rozdziale rozprawy - paragraf dotyczący recepcji twórczości Collego i ograniczyć się do opisu najważniejszych publikacji w jej dotychczasowej historii. W strukturze dysertacji mamy obecnie na ten temat 33 strony (od s. 23 do 55) a można zrealizować to zadanie w opisie co najmniej o połowę krótszym.

W badaniach doktoranta, a szczególnie analizach prowadzonych w II i III rozdziale dysertacji, zabrakło mi też odniesień do dwóch ważnych prac: dzieła Erica Robertsona Doddsa, *Grecy i irracjonalność* oraz publikacji *Nietzsche 1900-2000*. (zob. E. R. Dodds, *Grecy i irracjonalność*, tłum. Jacek Partyka, Wydawnictwo „Homini”, Bydgoszcz 2002; *Nietzsche 1900-2000*, red. Artur Przybysławski, Wydawnictwo „Aureus”, Kraków 1997). Znakomita książka Doddsa - irlandzkiego filologa klasycznego, której pierwsze wydanie ukazało się w roku 1951, mogłaby stanowić merytoryczne pogłębienie i uzupełnienie założeń filozofii ekspresji Giorgio Collego.

Myślę zwłaszcza o tym kontekście, w której włoski myśliciel postuluje konieczność powrotu do autentycznych źródeł europejskiej rozumności i potrzebę ponownego odkrycia poznawczego potencjału istniejącego w pojęciu logosu – fundamentalnego składnika starożytnej umysłowości greckiej. O tym problemie mgr Sawczyn pisze wprawdzie, i to w sposób intrygujący, w drugim paragrafie rozdziału III (s. 183-196), niemniej odniesienie do badań Erica Doddsa – i jego analiz dotyczących komplementarnego związku między znaczeniem logosu i a-logosu - byłoby merytorycznie zasadne.

Badawczo istotne mogą okazać się także odniesienia doktoranta do tekstów zamieszczonych w pracy zbiorowej *Nietzsche 1900-2000*, pod redakcją Artura Przybyśławskiego. Myślę w szczególności o tych wątkach rozprawy mgr. Mateusza Sawczyna, które dotyczą Nietzscheańskiej koncepcji perspektywizmu, (rozdział III, paragraf 1.1, s. 151- 164). W tej książce znajduje się bowiem czternaście prac, w tym polskie tłumaczenie ważnego tekstu Nietzschego pt. „Przedstawienie retoryki starożytnej”. To jest prawdopodobnie szczegółowy konspekt do jego wykładów dotyczących retoryki starożytnej, które filozof prowadził na Uniwersytecie w Bazylei na początku lat siedemdziesiątych XIX- tego wieku. Poza tym, w książce *Nietzsche 1900-2000* znajdują się interesujące studia na temat różnych aspektów wielowątkowej myśli Nietzschego, pióra znakomitych filozofów, m. in. : Jacquesa Derridy, Georges’a Bataille’a, Martina Heideggera, Hansa Georga Gadamera, a także kilku polskich, uznanych badaczy i tłumaczy jego pism – Bogdana Barana, Pawła Pieniążka czy Artura Przybyśławskiego.

Oceniając formalne walory rozprawy - ujawniające się w umiejętności konstruowania precyzyjnej argumentacji w języku naukowym oraz prawidłowego tworzenia przypisów i bibliografii - muszę przyznać, że doktorant popełnił w dysertacji sporo błędów,. Stosunkowo mało błędów jest w rozdziale II i III natomiast najwięcej usterek zauważyłem w rozdziale I. Najczęściej były to niefortunne, nieprecyzyjne użycia słów oraz błędy składniowe w niektórych zdaniach. Zdarzały się też usterki w konstrukcji niektórych przypisów. Wykaz najważniejszych błędów, które zauważyłem w tekście głównym rozprawy i przypisach, znajduje się poniżej :

Na s. 5 nieprecyzyjne sformułowanie w zdaniu : „ Nietrudno więc odnaleźć nazwisko Collego w przypisach opatrujących teksty traktujące o Nietzschem....”. Lepiej : „Nietrudno więc odnaleźć nazwisko Collego w przypisach tekstów dotyczących

myśli Nietzschego ...” ; Niewłaściwe skonstruowane zdanie (s. 5, wiersz 7-9 od góry strony). Lepiej : „Z niemieckim myślicielem łączy go o wiele więcej : idea mitu jak źródła zarówno filozoficznej racjonalności, jak i elementu równoważącego jej jednostronność” ; Na s. 5 niewłaściwe określenie „...oddziaływała na recepcje filozofii Nietzschego”. Lepiej : „...wpłynęła na recepcję filozofii Nietzschego” ; niewłaściwa konstrukcja zakończenia drugiego zdania tekstu głównego ze strony 6. Lepiej : „Tak wyłoniło się następujące założenie : przedstawienie relacji Nietzschego i Collego wymaga przyjrzenia się różnym kontekstom działalności intelektualnej tego drugiego, nie zaś jedynie porównania ich tekstów filozoficznych” ; niefortunne sformułowanie w zdaniu na s. 6 „.....odpowiadają różnym maskom Collego” . Lepiej : „W konsekwencji zdecydowano o podziale dysertacji na trzy rozdziały, które odpowiadają różnym formom działalności badawczej Collego” ; na s. 8 błędna konstrukcja przypisu 5. Należy, po wpisaniu adresu bibliograficznego dotyczącego publikacji Levi-Straussa, dodać jeden opis bibliograficzny witryny internetowej z tekstem francuskiego uczonego i wpisać zakres stron, na których Levi-Strauss analizował poszczególne mitemy” ; na stronie 11 błąd w zdaniu : „ Główna różnica polega na tym, że za złagodzoną apollińskim pozorem formę misteriiów Nietzsche tragedię, a Colli tragedię”. Lepiej : „Główna różnica polega na tym, że w złagodzonej apollińskim pozorem formie misteriiów Nietzsche widział tragedię, a Colli komedię” ; na stronie 14 błędy w opisie najważniejszych faktów z intelektualnej biografii Collego (zgodny z faktami byłby zapis, że filozof studiował na Wydziale Prawa Uniwersytetu Turyńskiego w latach 1935-1939); błąd w zakończeniu przedostatniego zdania przed akapitem na s. 19. Lepiej : „... dzięki współpracy Collego i Montinariego z włoskim badaczami pracującymi w archiwum w Weimarze : Sossio Giametta, Marią Ludowicą Pampaloni oraz Mario Capriitellą” ; na stronie 21 pomyłka autora podczas przypominania prac filozoficznych Collego. Powinno być : „...najbardziej filozoficzny charakter przedstawiają trzy prace z lat 70-tych. : *Filozofia ekspresji, Po Nietzschem oraz Narodziny filozofii*” ; na stronie 26 niefortunne sformułowanie ; „...recepcję zarówno Giorgia Collego jako postaci intelektualisty, jak i jego dzieł” ; Lepiej : „...recepcję dokonań twórczych Giorgia Collego jako intelektualisty oraz autora ważnych dzieł...” ; w przypisie 40 , na stronie 29 autor czterokrotnie, zamiast tytułu publikacji wpisał „Artykuł o Nietzschem” . Warto dotrzeć do tytułów tych tekstów zamiast stwierdzać na s. 28 , że Archiwum Giorgio Collego „ (...) pewne informacje bibliograficzne podało w formie niekompletnej” ; na stronie 32 niefortunne określenie „(...) na rynku wydawniczym zawitało niemieckie

tłumaczenie *Po Nietzschem*”. Lepiej : „Na rynku wydawniczym ukazało się niemieckie tłumaczenie pracy *Po Nietzschem*” ; w tekście głównym rozprawy, na stronie 33 przed nr. przypisu 74, niewłaściwe określenie w zdaniu : „... obok artykułów upamiętniających filozofia (na przykład według Montinariego)..”. Lepiej ; „...obok artykułów upamiętniających filozofa (np. Montinariego)...; błędna deklinacja w drugiej części zdania na tej samej stronie .Powinno być : „...omawiająca wszystkie kluczowe zagadnienia oryginalnej filozofii Collego : pojęcia ekspresji, dyskursu, relacji między rozumem a misteriami, wyrażanie myśli w słowach oraz rolę Platona w wytworzeniu tradycji filozoficznej” ; w drugim zdaniu na stronie 36 brakuje kilku słów. Poza tym jedno określenie można zamienić na inny wyraz. Brakujące wyrazy podkreślam pogrubioną czcionką. Powinno być : „Wyrazić to **można** najlepiej terminami z filozofii ekspresji : rozum nieautentyczny, w pełni abstrakcyjny, nie wyklucza się z autentycznym, dopuszczającym również świadectwo zmysłów i intuicję, lecz **jest** ledwie jego **składnikiem**” ; wadliwa konstrukcja zdania na stronie 37. Lepiej: „Recenzja hiszpańskiego przekładu *La ragione errabonda* ,autorstwa Sergio Sancheza, była w zasadzie pozytywna, choć recenzent wyraził wątpliwości co do potencjalnej skuteczności propozycji Collego, by uzdrawiać kulturę „nowymi mitami” na podobieństwo Zaratustry” ; na stronie 43 sformułowanie : „Hanny Buczyńskiej - Garewicz interpretacji filozofii Fryderyka Nietzschego” nie powinno być w cudzysłowie , ale , jako wtrącenie, oddzielone przecinkami w strukturze zdania ; na stronie 45 niefortunne sformułowanie autora : „ Z ramienia luksemburskiego periodyku internetowego.....”. Lepiej : „W luksemburskim periodyku internetowym...” ; na stronie 47 proponuję modyfikację zdania. Lepiej: „Nieco później, w czasopiśmie Instytutu Katolickiego w Tuluzie, opublikowano jego krótki tekst o relacji religii greckiej i logosu” ; błędna konstrukcja zdania na stronie 82. Lepiej ; „W celu ustalenia stosunku między ujęciem apollińskości a dionizyjskości przez Collego i Nietzschego, a w szerszym rozumieniu podejścia tego pierwszego do myśli drugiego, zbadano przede wszystkim motyw Ariadny i Labiryntu” ; niezrozumiała część zdania na stronie 98 : „ Kwestię kolejnych pytań poruszono natomiast usiłując ustalić, jakie teksty starożytne znał Nietzsche i jakich etapów powstawały *Żale Ariadny*”. Lepiej : „W kontekście powstania Nietzscheańskiego wiersza pt. „*Żale Ariadny*” warto zadać pytania : jakie dzieła starożytne czytał wówczas filozof i w jaki sposób powstawał ten utwór ?” ; niejasne zdanie na stronie 149. Niepotrzebne sformułowanie w środku zdania „ ...w tej na tej drugiej..”. Lepiej : „Wprowadzając tę uwagę przeniósł on rozważania z płaszczyzny

etycznej na ontologiczną, które trzeba uznać za wątpliwe ze względu na niejasny tok rozumowania i nikłe powiązanie z myślą Nietzschego” ; w zdaniu na stronie 170 słowo „strony” trzeba usunąć. Po modyfikacji zdanie brzmi następująco : „Colli natomiast zainteresowany jest właśnie indywidulowanym doświadczeniem – tak iluzji, jak i prawdy” ; na stronie 187 nieprecyzyjne określenie w zdaniu („na polu tragedii”). Lepiej : „Natomiast za destrukcyjne zmiany w rozumieniu przesłania antycznej tragedii, zdaniem Nietzschego, bezpośrednio odpowiedzialny był Eurypides” ; na stronie 201 niefortunne sformułowanie w zdaniu : „...było rozgorzenie sporu metodologicznego...”. Lepiej : „Nieplanowaną konsekwencją okazał się spór metodologiczny związany ze sposobem wartościowania reprezentatywności pism (klasycznym, psychoanalitycznym, kompleksowym i dekonstrukcyjnym) ; na tej stronie dwa razy obok siebie słowo „czasem” („czasem ich czasem”) ; jedno trzeba usunąć ; na stronie 204 nieprecyzyjne i niejasne zdanie : „Collego recepta była spokrewniona z tą Nietzschego, którego wcielił w tworzonym przez siebie mit.”. Lepiej : „Koncepcja Collego była ideowo pokrewna propozycjom Nietzschego, dlatego jego rozumienie istoty filozofii wykorzystał w swojej refleksji o jej mitycznym źródle”.

Oceniając przypisy i bibliografię dołączona do rozprawy także zauważyłem kilka błędów. Autor stosuje w przypisach nieidentyczną sekwencję opisu bibliograficznego i w rezultacie nie ma w nim konsekwencji, tak istotnej w pracach badawczych. Np. opisy bibliograficzne przywoływanych czasopism naukowych czasami są niedokładne . Zdarza się stosunkowo często, że tytuł periodyku nie jest pisany w cudzysłowie. Tą niedokładność doktorant zauważył chyba w pewnym momencie, gdyż w wykazie bibliograficznym ten element opisu czasopism jest już poprawny. Niezbędne zmiany trzeba jednak wprowadzić do przypisów. Doktorant przedstawia także czasami - obowiązującą w układzie oksfordzkim - sekwencję składników opisu bibliograficznego (inicjał imienia,, nazwisko lub nazwiska, tytuł pracy, nazwa periodyku czy serii wydawniczej, rok ew. tom, numer czasopisma i nr strony). Zdecydowanie większą konsekwencję wykazuje natomiast w zapisie odniesień do książek i edycji tekstów źródłowych. W większości przypadków opis ten jest prawidłowy i , co istotne, konsekwentnie powtarza się w nim identyczna sekwencja składników.

Bibliografia jest sporządzona prawidłowo, chociaż czasami w opisach czasopism naukowych brakuje numeru. Autor rozprawy sporządził wykaz bibliograficzny bez klarownego podziału wykorzystanej literatury naukowej. Sądę

jednak, że logicznym dopełnieniem struktury pracy mógłby być bardziej przejrzysty układ bibliografii, czyli podział wykazu na : 1. Pisma Giorgio Collego i Friedricha Nietzschego ; 2. Monografie, artykuły, filmy, recenzje, wywiady o myśli Giorgio Collego i Friedricha Nietzschego ; 3. Inne pisma.

Ciężar gatunkowy powyższych uwag, mimo, że jest ich całkiem sporo, nie jest duży i dlatego nie obniżają one w sposób znaczący wysokiej wartości naukowej tej rozprawy doktorskiej. Dlatego uważam, że przedstawioną do recenzji dysertację - po uwzględnieniu uwag recenzenta, ewentualnych sugestii opiekunów naukowych oraz zaleceń korektora wydawniczego - warto w przyszłości opublikować. Zachęcam autora do podjęcia działań w tym zakresie.

Z satysfakcją stwierdzam, że rozprawa doktorska Pana mgr. Mateusza Sawczyna pt. ***Od mitu do filozofii. Giorgio Colli jako spadkobierca myśli Fryderyka Nietzschego*** spełnia wszystkie warunki określone w art. 187 ustawy *Prawo o Szkolnictwie Wyższym i Nauce* z dnia 20 lipca 2018 roku, a w szczególności spełnia je w paragrafach 1 i 2, definiujących kryteria stawiane rozprawom doktorskim. Wnoszę zatem do Rady Naukowej Dyscypliny Filozofia - funkcjonującej w Instytucie Filozofii na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach - o dopuszczenie Pana mgr. Mateusza Sawczyna do publicznej obrony pracy doktorskiej.

dr hab. Dariusz Bonkowskyński

Olsztyn, dnia 17 grudnia 2025 r..

